

אנשים מצחיקי הבית

ד"ר לם יוצא לפנסיה...

ביותר של העולם העתיק, שנמצא בעציון גבר על שפת ים סוף. כאן התיכו את העפרות, עשו מהן כלים ששימשו כסחורת יצוא לאופיר, והותלפו שם בזהב, תוכים וכו'."

בשנים 1952-1956 עבדתי במשלחת של ד"ר גליק. תחילה הייתי צלם המשלחת ואחר כך מנהל השדה שלה, ולמעשה ניהלתי את כל העבודה בחפירות. כשב-1956 פורסמו תוצאות הסקר של משלחת זו, עזבתי את ד"ר גליק, כי לא הסכמתי לפרסומיו. מאז אני ממשיך לעבוד בשטח באופן עצמאי. ב-1958 בדקתי מחדש את כל האתרים המוזכרים בסקר של גליק. נתברר לי שמיכרות המלך שלמה של גליק הם למעשה ערימות של סינים (פסולת בתושפת הנוצרת בשעת ההתכה) הנמצאות במרחק של חמישה ק"מ מהמיכרות האמיתיים — מיכרות תמנע אותם גיליתי עוד ב-1959."

ב-1960 עשיתי סקר נוסף בכל המקומות שחפרנו קודם לכן. נתברר לי שהתאוריות המקובלות בעקבות גליק אינן נכונות. המיכרות שנתגלו הן מהאלף הרביעי לפני הספירה ובחלקן מהתקופה הביזנטית (כלומר המאה הרביעית אחרי הספירה). שלמה חי במאה החמישית לפני הספירה, ואילו כל הממצאים הצביעו על תאריך מוקדם ביותר של אלף לפני הספירה. לי נדמה שמרבית המיכרות הופעלו עוד הרבה קודם לכן. מבחינה טכנולוגית נתברר שבתמנע עמדו חנורים שהיו מחת לפני האדמה, ובהם התיכו את הנחושת — מצאנו גושי נחושת שלמים ומותכים המוכיחים תאוריה זו. ניסיתי להוכיח שמסקנותי של גליק על מפעל מסלורגי בנמל עציון גבר אינן נכונות, וכי למעשה עמדה שם מצודה שהוקמה עוד לפני תקופת שלמה. פרסמתי מאמר בכתב עת ארכיאולוגי אנגלי ב-1962, וב"מעריב". כעבור שלוש שנים הודעה ד"ר גליק שאכן טעה לגבי עציון גבר.

העולם המדעי יתקשה לקבל התמוטטות תיאוריה כל כך יפה של מיכרות שלמה. התחילו להפריע לי בעבודה. לא היו מוכנים להדפיס את המאמרים שלי בעיתונים המקצועיים בארץ, ועד היום הזה אין לי דריסת רגל שם, למרות שאני מפרסם את מימצאי במרבית כתבי העת המקצועיים החשובים ביותר בעולם. בליט גרירה השקעתי במשך עשר השנים האחרונות את כל הסכנותי ושכר הסופרים שקיבלתי במימון החפירות שלי ובפרסומים שבאו בעקבותיהם. בינתיים ערכתי ארבע חפירות, ונתמנתי חבר ועדה בינלאומית לחקר טכנולוגיה עתיקה, הוזמנתי על-ידי אוניברסיטת הרווארד לחפור בדרום פרס, והייתי חבר משלחת חפירות גדולה לחקר מקור רות המתכת באפגניסטן, פרס וטורקיה ב-1968."

על עצמו מספר בנו רוטנברג, כי נולד ב-1914 בגרמניה, עלה ב-1933 ולמד מתמטיקה, פיסיקה ופילוסופיה באוניברסיטת סטטן העברית בירושלים, וסיים ב-1939 את לימודיו בתואר מוסמך. במלחמת העולם השנייה שירת בצבא הבריטי. לאחר המלחמה עסק בצילום לעיתונות. למעשה תמיד תיפוש משהו בחיים. באותה עת אקים מעין חוג צעירים לפילוסופיה ומדי פעם גם היה מנסה לפרסם אחד משיריו. כצלם לא היה תמיד אהוד על עמיתיו למקצוע, אולם לפחות היו לו כמה וכמה תמונות פרשימות. במלחמת אשחרור היה אחד מצלמי הצבא הבודדים.

אך צילום לעיתונות לא סיפקו, וכך הפך לצלם משלחת ארכיאולוגית. משם לא היתה זה דרך לארכיאולוגיה רחוקה. "כי צד עשית את הדוקטורט ו" רציתי לדעת. ב-1962 הציע לי פרופ' הורקהיימר מאוניברסיטת פרנקפורט לעשות דוקטורט אצל לו. הכרתי אותו עוד מימי ילדותי. מאחר שממילא כבר הייתי מוסמך של האוניברסיטה העברית בירושלים, לא היו בעיות רבות, גסעתי לחודשיים לגרמניה לרענן את הגרמנית שלי, וכחבתי דיסרטציה. ענתקבלה. ד"ר בנו רוטנברג, גבה קומה, בעל שיער מאפיר והבעת פנים קשוחה במקצת הוא היום ממונה על המחקר הטכנולוגי במסגרת המכון הארכיאולוגי של פרופ' יוחנן אהרוני, באוניברסיטת תל-אביב, ומנהל משלחת הערבה שלה. את החפירות האחרונות מימן גם בכספי מוזיאון הארץ ומועצה אזורית אילת ועיריית אילת. אגב, פרופסור אהרוני שיתף אותי במשלחת החפירות שלו — והוא גם תומך בתגליותי הארכיאולוגיות. הוא תולם על הקמת מוזיאון ארכיאולוגי המוקדש לתולדות המטאלורגיה. גם היום הוא עוד עוסק בפילוסופיה בעיתות הפנאי שלו. הוא כותב מחקר פילוסופי על כרס ולפעמים חוטא בכתיבת שירים, אבל בשביל המגירה...

ארכיאולוג רוטנברג

ב-1938 אחרי רצח יעקב השגרירות הגרמנית בפאריס, נאסרתי על-ידי הנאצים בריינה ונשלחתי למחנה ריכוז. אולם אחרי שקיבלתי סוף-סוף רשיון עלייה, ניתן לי לצאת וב-1939 הגענו ארצה. כאן למדתי מחדש, עמדתי בבחינות והתחלתי לעבוד כתובע כללי ליד המפקח על המזונות ועל המחירים. ב-1948 נתמנתי לשופט שלום וב-1949 נבחרתי כחבר כנסת ועזבתי את כהונתי. במשך תקופה זו הייתי חבר ועדת חוק ומשפט. כעבור שנתיים עזבתי את הכנסת ונתמנתי לשופט בבית המשפט המחוזי.

שופט דם

בשנים 1955-1959 שימש ד"ר יוסף לם כיו"ר התאחדות הכדורגל. היום הוא מספר על כך: "באותה תקופה היו סכסוכים רבים בין מרכזי, הפועל", ומכבי" ולפעמים גם "ביתר" נקלע באמצע. כל שני וחמישי הגיע אלי לבית המשפט. יום אחד בא אלי אחד העסקנים ואמר לי: תראה ד"ר לם, למה נבוא אליך לבית המשפט, כדי שתשמש לנו בורר, אתה הינך איש נייטרלי, ואנחנו נקבל את החלטותיך אם תשמש לנו כיו"ר. הסכמתי, ואני יכול לומר לך, שהם העסיקו אותי הרבה מאוד."

ד"ר לם הוא הנשיא העולמי של "מיסדר בני-ברית", וב-תור כזה פעיל למען יהדות ברית המועצות. בהיותו נשיא התאחדות הכדורגל ביקר עם קבוצה ישראלית במוסקבה, הכיר שם יהודים רבים ונוכח שאם הם וחלילה משהו יקרה שם, חמיד יהיו הם הקורבנות הראשונים.

הוא גם שימש בעבר נשיא "מיסדר הבונים החופשיים" בארץ וגם בארגון זה מוטלות עליו חובות רבות. בעבר היה מראשי מפלגת "העליה החדשה". גם היום הוא עוד פעיל בין עולי מרכז אירופה, ויחד עם ד"ר פרדנוד"ר מוזס יושב בנשיאות ארגון יוצאי מרכז אירופה ועוסק בגיהול בתי הווקנים ובסעד לעולים מארצות אלה. "אתה עצמך תבין, שאין לי בעיות של תעסוקה. יהיו לי די עניינים גם בלי בית המשפט. עבדתי גם כמרצה באוניברסיטת תל-אביב. הודעתי להם שאני מפסיק. פשוט, אני רוצה שיהיה לי קצת זמן לעצמי."

ד"ר לם הוא איש נעים הליכות, אהוב בדיחה ואהוד על חבריו. מדי פעם אפשר לראות אותו בבית הקפה הקבוע שלו "ורד" בתל-אביב, בחברת ידידים, משוחח ומתלוצץ. כאשר לפני כמה זמן הלך ברחוב ראו אותו ילדים, ואחד אמר לשני: "אתה רואה את זה? זהו זה! זהו זה! נשיא התאחדות הכדורגל."

קנאת ארכיאולוגים תרבה מימצאים בימים אלה הודיע ד"ר בנו רוטנברג שמקדש מצרי לאלה התחור, אלת המיפרות, נתגלה בין "עמודי שלמה" בבקעת תמנע, לא הרחק מאילת. אומר המגלה: "מקדש זה שימש מרכז פולחני של כוהנים מצריים בתמנע במאות ה-14 — ה-12 לפני הספירה. עובדה זו תשנה את כתיבת ההיסטוריה של הערבה והנגב. המיכרות שבטעות נחשבו למיכרות שלמה המלך מתגלות עתה כמיכרות מתקופת משה ויהוה. זאת הפעם הראשונה שנוכחותם של מלכי מצרים בערבה, בארם ובמדיון, שתוארה במקורות מצריים בלבד, נחשפה גם באמצעות הסירה ארכיאולוגית."

על המימצאים ועל הכתובות מתקופת סתי הראשון (1318-1304 לפנה"ס). ותקופת רעמסס השלישי (1182 עד 1151 לפנה"ס) ועל הפסלים שנתגלו, דווח בהרחבה בעיתונות, אלא שבנו רוטנברג רואה כאן הרבה יותר מסתם תגלית ארכיאולוגית. נדמה שסוף-סוף גם גילו את בנו רוטנברג עצמו.

לפני עשר שנים כשתתחלתי לעבוד בנגב היתה קיימת רק תיאוריה של ד"ר גלסון גליק, שהמציא את המושג "מיכרות המלך שלמה". לפי דבריו של ד"ר גליק פיתח שלמה המלך מיכרות בערבה, ששם עיבדו את עפרות הנחושת רק באופן חלקי. החומר המעובד למחצה הועבר לתנור ההיתוך הגדול